

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Балута В. О.

*студентка 4 курсу спеціальності «Право»
Навчально-наукового морського гуманітарного інституту
Одеського національного морського університету
м. Одеса, Україна*

Іванова О. М.

*старший викладач кафедри цивільного та трудового права
Навчально-наукового морського гуманітарного інституту
Одеського національного морського університету
м. Одеса, Україна*

Сім'я є найважливішою структурною складовою суспільства, яка закладає основи соціальних норм та впливає на процес первинної соціалізації особистості, бере участь в економічних та культурних процесах, тому благополуччя та стабільність сім'ї є умовою для соціально-економічної та політичної стабільності суспільства, а також гарантує стратегічну безпеку будь-якої держави.

Виникнення проблемних питань насильства в сім'ї стало наслідком нестабільної соціально-моральної обстановки. У зв'язку з цим зберігається необхідність виявлення соціально-психологічних чинників, що зумовлюють формування системи соціальних відносин.

Для позначення жорстокого поводження у сімейно-побутовій сфері використовується термін домашнє насильство. Так, відповідно до ст. 126¹ ККУ домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи підлягає кримінальній відповідальності [1].

Проблемне питання полягає у тому, що порушуються питання приватного життя. Приховати факт насильства намагаються не лише жінки, а й чоловіки. Під час обговорення насильства над жінкою зазвичай йдеться про фізичне насильство, а над чоловіком – про психологічне. Крім того, традиційна відсутність необхідної законодавчої бази захисту інтересів жінок і дітей, а головне, відсутність гарантій щодо

виконання законів, створюють враження неможливості вирішення даних проблемних питань у суспільстві.

На сьогодні можна говорити про недостатню вивченість як причини виникнення насильства у сімейних відносинах, так і соціальних наслідків цього явища для життєдіяльності суспільства. Розробка та впровадження інноваційних форм соціального захисту осіб, які стали або потенційно є жертвами насильства, продовжує залишатися важко вирішуваним питанням у теорії та практиці соціального захисту людей.

За статистикою члени сім'ї є жертвами насильства частіше, ніж сторонні люди внаслідок зовнішніх міжособистісних конфліктів. При цьому неважливо, чи йдеться про з'ясування стосунків, коли заподіяння шкоди здоров'ю оцінюється як незначне, чи про кримінальні правопорушення на сімейно-побутовому ґрунті, зокрема про вбивства. Найчастіше домашньому насильству зазнають жінки (57 %) та діти (36 %). У дослідженні ВООЗ про домашнє насильство, проведене у низці країн, було встановлено, що з 20 до 75 % жінок стали жертвами однієї чи більше актів насильства емоційного характеру [2, с. 34–37].

З метою теоретичного осмислення та формування понятійно-категоріального апарату необхідно проаналізувати основні положення соціологічних концепцій, що відображають специфіку, а також природу насильства у внутрішньо сімейних відносинах. Серед них можна визначити: індивідуальні психологічні характеристики суб'єктів насильства; клімат внутрішньо сімейного середовища (сама динаміка сімейного життя впливає на ймовірність виникнення форм внутрішньо сімейного насильства); громадсько-культурний рівень соціуму.

Якщо в цілому насильство можна визначити як дію, яка завдає фізичних страждань або шкоди іншій особі, то в домашньому насильстві чітко позначено джерело та точку застосування цієї дії – сім'я. Тобто в ролі носія зла та його жертви виступають найближчі люди: подружжя, діти. Одні дослідники визначають домашнє насильство як емоційну чи фізичну образу, чи загрозу фізичної образи всередині сім'ї, інші – як фізичну та сексуальну образу на фоні потужного психологічного тиску. Домашнє насильство розглядається у дослідженні як система поведінки однієї людини для збереження влади та контролю над іншою людиною.

Пропонується визначити об'єктом уваги форми насильства: фізичне, психічне, сексуальне. Фізичне насильство в сім'ї – навмисне завдання одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, шкоди здоров'ю. Психічне насильство у ній – навмисне приниження честі і гідності одним членом сім'ї іншого члена сім'ї. Сексуальне насильство в сім'ї – діяння одного члена сім'ї, що посягає на статеву недоторканність або статеvu свободу іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по

відношенню до неповнолітнього, що порушують його психічний розвиток.

Чинниками, що визначають розвиток насильства в сім'ї, є: соціокультурна обумовленість насильства стереотипом сімейного виховання, прийнятим у цій групі населення; обумовленість такими соціальними чинниками, як соціально-економічна ситуація, низький рівень доходів, безробіття, зростання кількості сімейно-побутових конфліктів, які ведуть до сімейного неблагополуччя, у якому батьки зганяють на дітях злість, пов'язану з неможливістю повноцінно виконувати свою роль сім'ї.

Зміна соціального середовища, трансформація ціннісних орієнтацій, моральних норм, проведення інформаційної політики держави дають підстави говорити про соціальну значущість цього проблемного питання та серйозні наслідки для суспільства, яке ігнорує факт високого ступеня поширеності насильства в сучасній сім'ї [3, с. 280-281].

Насьогодні постає вагомим розгляд питання домашнього насилля в умовах воєнного стану. Так, в умовах війни людина встарає минуле життя, роботу, свою домівку тощо, а тому, у людини виникає емоційне потрясіння, що тільки загострює стан, до того ж потерпілі все менше почали повідомляти про випадки насилля. Проте, розглядаючи питання звернень осіб щодо вчинення домашнього насилля відхилить на другий план. Наразі найбільш поширеними причинами звернень були потреба у психологічній підтримці (37%), гуманітарній допомозі (17%), евакуації (17%), тимчасовому притулку (8%), і лише після цього – психосоціальна допомога у випадках домашнього насильства (4%). Причиною такої статистики щодо звернень домашнього насилля зумовлено тим, що наразі громадяни вважаю, що зараз не працюють служби підтримки, що спеціалістам не до того аби вирішувати проблеми домашнього насилля, коли перед державою постають більш вагомі питання, а внутрішньо переміщенні особи не знаю куди звертатися.

Гостро постає й проблемне питання економічного насильства, зокрема дорослих дітей щодо власних батьків або інших родичів. До цього відноситься, що громадяни мають статус безробіття, відсутність сусідів.

У воєнний час від домашнього насильства найбільше страждають – жінки, діти, люди похилого віку, особи з інвалідністю, вимушені переселенці. Подвійний вплив війни відчувають на собі й діти. В умовах наявної нестабільності не всім батькам вдається впоратися з тривожністю та опанувати свої негативні емоції.

Підсумовуючи, можна сказати, що з суспільства проблемне питання щодо насильства у сімейних відносинах є актуальним, потребує уваги та вирішення. Соціальна захищеність жінок та дітей перебуває не на належному рівні. Загальна напружена соціально-економічна ситуація, зруйнована система охорони материнства та дитинства, алкоголізація

населення, бідність, безробіття, відсутність сімейної державної політики призводять до руйнування соціального інституту сім'ї. Зі зростанням насильства в сім'ї збільшується кількість дітей, які відправляються до дитячих будинків, відбувається більш інтенсивний розпад сімейних відносин. Особливістю сьогоднішньої сімейної політики має стати підтримка не тільки не повних сімей, а й сімей, які мають батьків, причому в одних і тих же видах соціального сприяння. Тому необхідно розробляти соціальні програми допомоги сім'ї та дітям на всіх рівнях управління, ґрунтуючись не на зовнішніх структурних ознаках сім'ї, а на потенційно можливих чи реально пережитих ними проблемах. Спираючись на результати дослідження, висвітлити які повною мірою не дозволяють рамки статті, необхідно зазначити, що факторами виникнення насильства в сім'ї є особистісні особливості членів сім'ї, внутрішньо сімейні процеси, стреси, які викликають соціально-економічні умови, обставини соціального характеру.

Щодо досліджень проблеми насильства, то найбільш продуктивним є міждисциплінарний підхід до його пояснення: лише інтеграція різних наукових напрямів найточніше дозволить визначити всю сукупність причин, що породжують насильство у ній. Опис самого процесу можливе з використанням соціологічних методів дослідження, як кількісних, так і якісних.

Відповівши питанням, які глибинні причини виникнення насильства у ній і яку роль дана соціальна проблема грає у процесі соціальних змін, можна буде спрогнозувати вплив тенденції внутрішньо сімейної жорстокості на розвиток, знайти важелі управління її наслідками, і навіть виробити інноваційні форми соціального захисту і підтримки сучасної сім'ї.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001, № 25-26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#Text>
2. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А. Б. Блага, О. С. Тунтула, О. О. Кочемировська ; за заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.
3. Яра О. С., Стасюк Н. А. Проблемні питання здійснення кримінального провадження щодо домашнього насильства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2021. Вип. 63. С. 279–283.